TATARLAR OLARAK ANDIĞIMIZ MOĞOLLARIN TARİHİ

BİR PAPALIK ELÇİSİNİN MOĞOLİSTAN SEYAHATİ VE GÖZLEMLERİ (1245–1247)

Plano Carpinili Johannes

Latince Aslından Çeviren ve Notlandıran
Altay Tayfun Özcan

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1782
KÜLTÜR SERİSİ: 995

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-222-1

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Göktürk Ömer Çakır

Kapak Resmi: Bibliothèque nationale de Franceda "bnf 2810" numaraya kayıtlı el yazmasının, Marco Polo'nun *livre des merveilles* başlıklı eserini içeren bölümünde Cengiz Han'ın tahta çıkışını tasvir eden görsel.

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TIC. LTD. ŞTI.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok.No: 12 Esenyurt / İstanbul / TÜRKİYE
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İstanbul- 2022

Altay Tayfun Özcan: 15 Mayıs 1979'da Giresun'da doğdu. İlk, Orta ve Lise eğitimini Giresun'da tamamladıktan sonra 1998 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde okumaya hak kazandı. Bir yılı İngilizce hazırlık sınıfında geçen Tarih öğrenimini 2003'te tamamladı. 2005'te Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Orta Çağ Tarihi programında Yüksek Lisansını, 2010'da da Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Programında ise Doktora eğitimini tamamladı. 2015'te Genel Türk Tarihi Doçenti unvanını alan Altay Tayfun Özcan 2020'de ise yine aynı anabilim dalında Profesörlüğe yükseltildi.

Altay Tayfun Özcan 2005'te Araştırma Görevlisi olarak adım attığı Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde Profesör Doktor unvanı ile görev yapmaktadır. 2018 yılında *Moğol–Rus İlişkileri (1223–1341)* başlıklı eseri ile *Türkiye Bilimler Akademisi Telif Eser Ödülü*'nü aldı. 2019'da *Ziya Gökalp Türk Ocakları İlim ve Teşvik Armağanı*'na layık görülmüştür. 2020'de *Hazar Kağanlığı ve Etrafındaki Dünya* başlıklı eseri ile *Türkiye Bilimler Akademisi Telif Eser Ödülü*'nün ikinci defa sahibi olmuştur.

Altay Tayfun Özcan çalışmalarında İngilizce, Latince ve Rusça kullanmaktadır. Evlidir ve Gündüz Ural ile Çağatay Uluç adlı iki evladı bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

TAKDİM XI
KISALTMALAR XV
BİR NOT XVII
YOLCULUK KRONOLOJİSİ XIX
GİRİŞ XXI
1241 XXI
Moğol Çekilişi ve Sonrası XXIII
Moğol Korkusu, Papa IV. Innocentius ve Plano Carpinili Johannes XXIV
IV. Innocentius'un Planı XXVII
Bilinmeyen Topraklara XXIX
Dönüş XXXII
Johannes'in Seyahati Çevirileri ve Üzerinde Yapılan İncelemeler XXXV

TATARLAR OLARAK ANDIĞIMIZ MOĞOLLARIN TARİHİ
Başlangıç 1
I. Bölüm: Tatarların Toprakları, Konumu, Yapısı ve Hava Koşulları Üzerine 3
II. Bölüm: Fizikleri, Kıyafetleri, Alışkanlıkları, Mülkleri ve Evlilikleri Üzerine 7
III. Bölüm: İnançları, Günah Olduğuna İnandıkları Şeyler, Kehanetleri ve Arınmaları ile Gömme Adetleri Üzerine 14
IV. Bölüm: İyi ve Kötü Huyları, Yiyecekleri ve Alışkanlıkları Üzerine 31
V. Bölüm: Tatarların İmparatorluğunun Başlangıcı, Önderleri ve İmparatorları ile Prenslerinin Egemenliği Üzerine 43
VI. Bölüm: Savaşları, Askeri Birlikleri, Silahları, Saldırı Sırasındaki Hileleri, Esirlere Karşı Acımasızlıkları, Kalelere Saldırmaları, Onlara Teslim Olanlara Karşı Hainlikleri Üzerine 72
VII. Bölüm: İnsanlarla Nasıl Anlaşma Yaparlar, Boyun Eğdirdikleri Ülkelerin İsimleri, Onlara Karşı Yiğitçe Karşı Duran Ülkeler ve İnsanlar Üzerinde Tatbik Ettikleri Zorbalıkları Üzerine 82
VIII. Bölüm: Tatarlara Karşı Savaş Nasıl Yürütülür, Niyetleri Nedir, Silahları ve Birliklerinin Düzenine Dair, Muharebede Gösterdikleri Kurnazlıklarına Karşı Nasıl Karşı Konulur, Kent ve Kalelerin Tahkimatları, Esirler İçin Ne Yapılmalı? 91
IX. Bölüm: Üzerinden Geçtiğimiz Bölgeleri ve Bunların Konumları, Tatar İmparatorunun ve Prenslerin Merkezi ile Orada Karşımıza Çıkan Şahidi Olduğumuz Şeyler Üzerine 99

EK
POLONYALI BENEDİKT'İN ANLATISI 137
BİBLİYOGRAFYA 143
Kaynaklar 143
Araştırmalar 148
DİZİN 159

TAKDİM

Roma İmpatorluğu'nun 376'da ikiye ayrılması, Avrupa merkezli devletlerin antikiteden beri devam edegelen kıta dışına yayılmaları hareketinin kesin olarak sonu manasına geliyordu. Avrupa bundan sonraki süreçte kendi sınırlarına doğru çekilmeye başlarken, asırlardır onun dalgalarıyla boğuşan dış dünya da tarihî bir "metcezir"e tanıklık etmenin eşiğinde bulunuyordu. Her şeyin tersine döndüğü bu yeni dönemde Akdeniz dünyasının yaşadığı değişim; Arapların hem şimdiki İspanya üzerinden Fransa hudutlarına dayanmaları, hem de Sicilya'yı ele geçirmelerini müteakip Roma'nın eşiğine gelmeleriyle kendisini göstermişti. Benzer bir tehdit Karpat dağları geçidine yüklenen doğudaki bozkır hattından geliyordu. Bu tehdit, Arap saldırıları sonucunda kurulan idareler gibi kalıcı değildi. Ancak gerek saldırıların hızı ve gerekse Avrupa'nın merkezî bölgelerini tehdit etmesi açısından daha travmatik neticeler doğurmuştur. Bunlardan bilhassa Attila'nın idaresindeki Hunların ortaya çıkardığı tehlike dehşet vericiydi. 440'lı yılları Balkanlarda geçirdikten sonra Hun başbuğu 450'de Fransa içlerine girdi ve Catalauni'de Roma İmparatorluk kuvvetleriyle kanlı bir düelloya tutuştu. Bir sene sonra ise, 451'de Roma ordusu kanlı düellonun yarasını saramaya fırsat bile bulamamışken birdenbire İtalya sınırlarında belirdi. Gözlerimizi Hun hükümdarının Roma kentlerini birer birer ele geçirerek Roma'ya doğru muzafferane ilerleyişinden alıp da 626'da Avar Kağanı Bayan'ın Constantinopolis önlerine geldiği ana çevirirsek tarihin farklı bir yerde, tam da kaldığı yerden devam ettiği hissine kapılabiliriz. Moğol ordularının 1241 Şubatı'nda Avrupa sınırlarından içeriye girip bir yıl boyunca karşılarına çıkan rakiplerini yok ettikleri haberlerini alan Fransa'dan İspanya'ya, İtalya'dan İngiltere'ye bütün Avrupa'nın hissettiği de bir ölçüde buydu. Tarih acaba tekerrür mü ediyordu?

Neyse ki Moğollar 1242 ilkbaharı ile birlikte aniden doğuya doğru çekilmeye başladılar. Buna karşın bu çekiliş korkuyu dindirmedi, aksine sadece şekil değiştirmesine neden oldu. Yeni tür korku Moğolların yeniden ve bu defa çok daha güçlü bir orduyla kalıcı olarak dönebileceklerine yönelikti. Dalga dalga yayılan bu tedirginlik 1244 sonu ile 1245 yılı başında Papalığı da içine almıştı. Ve tedirginlik sonunda, Papa IV. Innocentius'un Moğollara bir elçilik heyetinin gönderilmesine karar vermesine kadar vardı. Bu heyetin vazifesi *"Hıristiyanlara ansızın saldırıp da hazırlıksız yakalamamaları ve Hıristiyan halkını katle uğratmamaları için Tatarların gerçek niyetleri ve amaçlarını öğrenerek tüm Hıristiyanlara yardım"* edilmesiydi. Ancak, hakkında neredeyse hiçbir şey bilinmeyen, bilinenlerin de efsanevî malumat ile sınırlı olduğu Don Irmağı'nın ötesindeki diyarlara kim gidecekti?

Papa IV. Innocentius'un, adayını belirlemesi zor olmadı. O Johannes'ti, Perugia yakınlarındaki küçük bir kasaba olan Plano Carpini'den Johannes. Bohemya taraflarında misyonerlik faaliyetlerinde deneyim kazanmış ve Fransisken tarikatının Avrupa'daki kurumsallaşmasında başarılar elde etmiş bir kişiydi. Bir diplomat olmasa da sosyal ilişkilerinde sıcakkanlı, diplomatik meselelerde ise soğukkanlıydı. Johannes bu görev için doğru kişiydi.

Johannes'in 1245 yılı Nisan ayında Lyon'dan başlayıp 1246 yılı Temmuz ayında Moğolistan'a ulaşması ve en nihayetinde Kasım 1247'de Lyon'a varışı arasında iki buçuk yılı aşan seyahati Orta Çağ'ın en ilgi çekici yolculuklarından birisidir. Bunun en temel nedenlerinden birisi İtil Irmağı'nın ötesine gidip de gözlemlerini aktaran ilk batılı olmasından ileri gelir. Ve bunu, heyetin bir diğer parçası Polonyalı Benedict gibi -çok değerli olsa da- kısa bir rapor şeklinde değil, aksine hacimli bir eser ortaya koymak suretiyle tamamlamıştı. Kendisi buna Historia Mongalorum, yani Moğolların Tarihi adını vermişti. Ancak ortaya koyduğu şey Moğollarla ilgili her şeydi. Nitekim bu eserde sadece Moğolların tarihini değil, Moğolların gelenek ve göreneklerini, kanunlarını, yaşam tarzlarını, savaş taktiklerini ve ordu düzenini, beslenme alışkanlıklarını, yaşadıkları coğrafyayı ve daha pek çok konuyu ele alıyordu. Ve bunu, şimdiye kadar onlarla ilgili bilinen pek çok şeyi yıkarak yapıyordu. Birkaç yıl önce, gözlerini kan bürümüş, vahşi ve insanlık dışı olarak tasvir edilen Moğollar şimdi gıptayla bakılan yönlere sahip bir halk olarak takdim ediliyor ve canavar kimliğinden çıkarak insanlaştırıyordu.

***

Historia Mongalorum quos nos Tartaros Apellamus'u tercüme etmeye başlamam aslında Plano Carpinili Johannes'i merkeze koyduğum farklı türden bir eser kaleme almak fikri ile başladı. Aslında planını çıkarmış, bazı notlar da almıştım. Ancak bu sırada eserin tercümesi de belirmeye başladı. Hem, gördüm ki eserin tercümesini yapmadan böylesi bir işe teşebbüs de edemeyeceğim. Bundan ötürü elimdeki eseri "Johannes'e bir borç" olarak bir kenara bırakıp Historia Mongalorum quos nos Tartaros Apellamus'u tercüme etmeye giriştim ve sonunda o, "Tatarlar olarak andığımız Moğolların Tarihi"'ne dönüştü.

Plano Carpinili Johannes'in eserinin çevirisinde esas aldığım metin, Enrico Menestó'nun Storia Dei Mongoli başlıklı eser içerisinde neşrettiği Latince metine dayanmaktadır. Yapmış olduğum çeviriyi bir yandan da Christopher Dowson'un Mongol Mission başlıklı çalışmasında Stanbrook manastırından adı bilinmeyen bir rahibe tarafından yapılan tercümeyle ve Erik Hildinger'in The Story of the Mongols whom We Call the Tartars başlıklı çevirisi ile de karşılaştırdım. Plano Carpinili Johannes'in çeviri metnini, kayıtlarının doğruluğunu-yanlışlığını ortaya koymak, bahsettiği hususlarda yanlış anlamaların önüne geçmek ve dile getirdikleri hakkında daha detaylı bilgi edinmek isteyenleri doğru kaynaklara yönlendirmek üzere notlandırdım.

Bu eserin tercümesi vesilesi ile her zaman kendilerine şükran duyduğum Hocalarım Prof. Dr. İsmail Aka ve Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu ile Prof. Dr. Bedia Demiriş'i saygıyla anmak ve kattıkları her şey için ayrı ayrı teşekkür etmek isterim. Dr. Murat Çay da tercümeme esas aldığım Latince metnin kopyasını temin etme inceliğini gösterdi. Kendisine de teşekkür ediyorum. Prof. Dr. Osman Gazi Özgüdenli, Prof. Dr. Musa Şamil Yüksel ve Doç. Dr. Mustafa Uyar'a da akademik destekleri ve dostluklarından ötürü teşekkür ederim. Editörüm Göktürk Ömer Çakır da, çalışmanın tüm safhasında vardı. Yardımseverlikle ve ilgiyle... Kendisine de sonsuz teşekkürler.

Prof. Dr. Altay Tayfun Özcan
3 Mayıs 2021

KISALTMALAR

AOASH	*Acta Orientalia Academiae Scientarium Hungariae*
BSOAS	*Bulletin of the School of Oriental and African Studies*
DGTS	*Drevneyşie Gosudarstva na Territorii SSSR.*
JRAS	*Journal of Royal Asiatic Society.*
MGH	*Monumenta Germaniae Historica*
NPL	*Novgorodskaya Pervaya Letopis', Starşego i Mladşego İzvodov, pod. Redaktsiey i s predisloviem A.N. Nasonova, İzdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, Moskva–Leningrad 1950.*
PSRL I	"Lavrent'evskaya Letopis", *Polnoe Sobranie Russkih Letopisey*, Tom Pervıy, İzdannoe Arheografiçeskoyu Komissieyu Akademii Nauk SSSR, Leningrad 1927.
PSRL II	"İpat'evskaya Letopis", *Polnoe Sobranie Russkih Letopisey,* Tom Vtoroy, İzdannoe Po Vısoçayşemu Poveleniyu Arheografiçeskuyu Kommissieyu, Sanktpeterburg 1843.
PSRL V	"Sofiyskaya Pervaya Letopis", *Polnoe Sobranie Russkih Letopisey*, Tom V- Vıpusk Pervıy, İzdanie Vtoroe, İzdavaemoe Gosudarstvennoyu Arheografiçeskoyu Kommissieyu Rossiyskoy Akademii Nauk, Leningrad 1925.
PSRL VII	"Letopis' po Voskresenskomu Spisku", *Polnoe Sobranie Russkih Letopisey*, Tom Sedmıy, İzdannoe Arheografiçeskoyu Kommissieyu, Sanktpeterburg 1856.
PSRL X	"Letopisnıy Sbornik, İmenuemıy Patriarşey ili Nikonovskoy Letopis'yu", *Polnoe Sobranie Russkih Letopisey*, Tom X, İzdannoe Po Vısoçayşemu Poveleniyu Arheografiçkoyu Kommissieyu, Sanktpeterburg 1885.
PSRL XVIII	"Simeonovskaya Letopis", *Polnoe Sobranie Russkih Letopisey*, Tom Vosemnadtsatıy, Izdenoe Po Vısoçayşemu Poveleniyu Arheografiçeskuyu Kommissieyu, Sanktpeterburg 1913.

Rashiduddin Fazlullah I	Rashiduddin Fazlullah, *Jami'u't Tawarikh: Compendium of Chronicles*, A History of the Mongols, Part One, English Translation and Annotation by W.M. Thackston, ed. Ş. Tekin, G.A. Tekin, Harvard University Department of Near Eastern Languages and Civilization, Cambridge Massachusetts 1998.
Rashiduddin Fazlullah II	Rashiduddin Fazlullah, *Jami'u't Tawarikh: Compendium of Chronicles*, A History of the Mongols, Part Two, English Translation and Annotation by W.M. Thackston, ed. Ş. Tekin, G.A. Tekin, Harvard University Department of Near Eastern Languages and Civilization, Cambridge Massachusetts 1999.
Rashiduddin Fazlullah III	Rashiduddin Fazlullah, Jami'u't Tawarikh: Compendium of Chronicles, A History of the Mongols, Part Tree, English Translation and Annotation by W.M. Thackston, ed. Ş. Tekin, G.A. Tekin, Harvard University Department of Near Eastern Languages and Civilization, Cambridge Massachusetts 1999.
Raşid-ad-din I/I	Raşid-ad-din, *Sbornik Letopisey*, Tom. I/Kniga I, perevod s persidskogo L.A. Hetagurova, redaktsiya A.A. Semenova, İzdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, Moskva–Leningrad 1952.
Raşid-ad-din I/II	Raşid-ad-din, *Sbornik Letopisey*, Tom. I/Kniga II, perevod s persidskogo O.İ. Smirnovoy, Primeçaniya B.N. Pankratova, O.İ. Smirnovoy, redaktsiya A.A. Semenova, İzdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, Moskva–Leningrad 1952.
Raşid-ad-din II	Raşid-ad-din, *Sbornik Letopisey*, Tom. Vtoraya, Perevod s Persidskogo Yu. P. Verhovskogo, Primeçaniya Yu.P. Verhovskogo, V.İ. Pankratova, Redaktsiya İ.P. Petruşevskogo, İzdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, Moskva–Leningrad 1960.
Raşid-ad-din III	Reşidüddin, *Sbornik Letopisey*, Tom. III, per. A.K. Arends, İzdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, Moskva-Leningrad 1946.
SV	*Sofiyskiy Vremennik*, Moskva 1820.

BİR NOT

Latince Metnindeki Ülke ve Kişi İsimleri, Bunların Çevirideki Kullanımları ve Metin İçerisindeki Yerleri

Baldac: Bağdat	(V/ 34; VII/ 9; IX/ 23, 31)
Barchin: Barçın	(IX/ 23)
Bascart: Başkırt	(V/ 29; VII/ 9; IX/ 20)
Bati: Batu	(III/ 4, 6; V/ 20, 21, 25, 28; VII/ 3; IX/ 2, 3, ... 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 23, 29, 40, 46, 49, 50)
Bechac: Böçök	(V/ 20)
Berca: Berke	(V/ 20)
Burin: Buri	(V/ 20, 21; IX/ 23)
Burithabet: Tibet	(V/ 14; VII/ 9)
Cadan: Kadaan	(V/ 20, 21; IX/ 23)
Can: Han	(V/ 11; VIII/ 2)
Caracoron: Karakorum	(I/ 4)
Caspios montes: Hazar Dağları	(V/ 15)
Chernegloue: Çernigov	(III/ 6, IX, 49)
Chiaadai: Çağatay	(V/ 20)
Chingis: Cengiz	(V/ 3, 4, 5, 8)
Chingiscan: Cengiz Han	(V/ 6, 9, 15, 16, 17, 18, 20, 25; VI/ 2; VII/ 2; VIII/ 2)
Chirpodan: Carmagun	(V/ 21, 32)
Choranca: Kuremsa	(V/ 21; IX/ 6, 9, 13, 14, 15, 19, 47, 49)
Cingai: Çinkay	(IX/ 33, 40, 41)
Circassos: Çerkesler	(IX/ 20)
Cocten: Köten	(V/ 20, 21)
Coman: Kuman	(V/ 11; V/25; VII/ 9, IX/ 13, 14, 21, 22, 23, 47)
omania: Kumanya	(V/ 28, 31; VIII/ 4; IX/ 20, 22, 49)
Cosmir: Harezm	(VII/ 9)
Cuyuc: Güyük	(V/ 20; VIII/ 2; IX/ 18, 28, 29, 30, 31, 32)
Cuyuccan: Güyük Han	(V/ 18; VII/ 3; VIII/ 2; IX, 49)

Daniel: Daniil (IX/ 2, 3, 48, 49)
Gazari: Hazarlar (V/ 26; VII/ 9)
Hubilai: Kubilay (V/ 21)
Huyr: Uygur (I/ 3; V, 8; VII/ 9)
Iaec: Yayık (IX/ 13)
Ianikint: Yangıkent (V/ 26; IX/ 23, 49)
Ierozlai: Yaroslav (III/ 4; VII/ 5; IX/ 22, 31, 37, 40, 49)
Kadac: Kadak (IX/ 40, 41, 42)
Kangit: Kanglılar (VII/ 9; IX/ 22, 23)
Karakytai: Karahıtay (V/ 5; VII/ 9; IX/ 23, 24)
Kergis: Kırgız (V/ 15, 32; VII/ 9)
Kiovia: Kiev (V/ 27; IX/ 4, 5, 6, 11, 47, 49, 51)
Kyta: Çinliler (I/ 3; IV, 7; V/ 5, 7, 9, 10; VII/ 9, 10; IX/ 31)
Kytai: Çin (IX/ 35)
Mengu: Möngke (V/ 20, 21)
Michael: Mihail (III/ 4)
Mongal: Moğol (V/ 5, 7, 8, 10, 14; IX/ 28)
Morduan: Mordvin (V/ 29; VII/ 9)
Naiman: Nayman (I/ 3; V/ 4, 5; VII/ 9; IX/ 27)
Neper: Dnyeper (IX/ 13)
Occodai: Ögedey (V/ 20, 25)
Occodaican: Ögedey Han (III/ 12; V/ 6, 20, 32)
Ordu: Orda (V/ 20, 21; IX/ 24)
Ruten: Rus (V/ 13, 26, 33; VII/ 3, 6, 9; IX/ 4, 16, 38, 39, 40, 49)
Sarruyur: Sarıuygur (V/ 8; VII/ 9)
Saxi: Saksın kentive ahalisi (VII/ 10)
Seroctan: Sorkaktani (V/ 20)
Siban: Şiban (V/ 20, 21; IX/ 23)
Sibedei: Sübedey (V/ 21)
Sirenen: Şiremün (V/ 20, 21)
Solangi: Kore (I/ 3; IV/ 5, VII/ 5, 9; IX/ 31, 33)
Susdal: Suzdal (IX/ 31, 37, 49)
Tossu: Cuçi (V/ 11)
Tossucan: Cuçi Han (V/ 20)
Vasilco: Vasilko (IX/ 2, 3, 4, 48)
Voyrat: Oyrat (V/ 8)

YOLCULUK KRONOLOJİSİ

13 Mart 1245	Papa IV. Innocentius'un kararı ile Moğolistan'a gitmekle görevlendirilmesinin Johannes'e tebliğ edilmesi.
16 Nisan 1245	Johannes beraberindekilerin Lyon'dan ayrılışları.
4 Şubat 1246	Heyetin Kiev'den ayrılarak doğuya doğru yol almaya başlamaları.
19 Şubat 1246	Johannes ve yanındakilerin Kanove'den ayrılışları.
23 Şubat 1246	Heyetin neresi olduğu ifade edilmeyen bir noktada yer alan bir Moğol karakoluna gelmeleri
25 Şubat 1246	Dnyeper Irmağı'nın doğu yakasında konuşlanmış Moğol komutanı Kuremsa'nın karargâhına gelişleri
26 Şubat 1246	Heyetin Kuremsa'nın karargâhından ayrılışı.
4 Nisan 1246	Johannes ve beraberindekilerin Batu'nun Ordası'na varışları.
10 Nisan 1246	Heyetin Batu'nun Ordası'ndan ayrılışları.
16 Nisan-17 Mayıs 1246	Papalık heyetinin Kanglı ülkesi üzerinden yolculuklarına devam etmeleri.[1]
17 Mayıs-16 Haziran 1246	Johannes ve beraberindekilerin Batu'nun kardeşi Şiban'ın toprakları üzerinden yolculuğu devam etmeleri.[2]
16 Haziran–29 Haziran 1246	Papalık heyetinin Emil'in batısından başlayarak, bir kısmında Batu'nun ağabeyi Orda'nın yaşadığı, bir kısmında da Güyük'ün eşi Oğul Kaymış'ın Ordası'nın bulunduğu Karahıtay toprakları üzerinde yaptığı yolculuk

[1] Johannes ne yazık ki Kanglı topraklarının başlangıç noktasını ifade etmiyor. Bununla birlikte bunun Yayık Irmağı boyları olduğunu tahmin edebiliriz. Bitiş noktası olarak ise Biserminlerin ülkesini gösteriyor. Bunun da Harezm Sultanlığı'nın kuzey hududunda yer alan Barçınlığkent ve çevresindeki saha olduğu anlaşılmaktadır.

[2] Johannes'in ifadeleri, Şiban'ın toprakları olarak ifade edilen sahanın Aral Gölü'nün kuzeyindeki topraklardan Emil'e kadar uzandığını göstermektedir.

29 Haziran 1246	Johannes ve maiyetinin Nayman topraklarına ulaşması[3]
22 Temmuz 1246	Heyetin Güyük'ün Moğolistan'daki karargâhına ulaşması.
15 Ağustos 1246	Güyük'ün tahta çıkmasının kararlaştırıldığı gün. Ancak hava muhalefeti tarihin ertelenmesi ile neticelenecekti.
24 Ağustos 1246	Güyük'ün Moğol Hanlığı tahtına çıkma töreninin gerçekleşmesi.
11 Kasım 1246	Kadak, Çinkay ile Bala'nın, Papa IV. Innocentius'a iletilmek üzere Güyük'ün ağzından bir mektup kaleme aldırmaları.
13 Kasım 1246	Johannes ve beraberindekilerin Moğolistan'dan ayrılmaları ve yolculuklarına güvenli şekilde devam etmeleri için gerekli izin belgelerinin kendilerine teslim edilmesi.
15 Kasım dolayları-	
9 Mayıs 1247	Heyetin Moğolistan'dan İtil'e uzanan, yazarın güzergâh hakkında hiçbir bilgi vermediği yolculuğu.
9 Mayıs 1247	Johannes ve beraberindekilerin dönüş yolculuğu sırasında Batu'nun karargâhına ulaşmaları.
2 Haziran 1247	Geri dönüş yolculuğunda Johannes ve maiyetindekilerin Dnyeper'in batı yakasında bulunan Mouci'nin karargâhına varışları.
9 Haziran 1247	Heyetin Kiev'e gelişi
3 Ekim 1247	Heyetin Köln'e gelişi
18 Kasım 1247	Papalık heyetinin Moğolistan seyahatini tamamlayarak Lyon'a ulaşmaları.

[3] Johannes ne yazıkki Nayman topraklarının kaç gün boyunca devam ettiğini, veya bu toprakların bitiminden sonra hangi ülkeye adım attığından bahsetmiyor. Doğrudan Moğolistan'a ulaştığını ifade ediyor. Bununla birlikte aslında Nayman toprakları ile Moğolistan arasında yaptığı yolculukta Kereyit toprakları üzerinden de geçmiş olmalı. Ancak bunu ifade etmiyor ki bu durum bu ülke adının ismi duymaması ile ilgili olmalı.

GİRİŞ

1250'lerde Polonya, Bohemya ve Almanya'nın kuzey sınırlarından Liege'e ve İtalya'daki Campania'ya kadar uzanan çok geniş bir toprak parçası üzerinde bir yerden bir diğerine giden ihtiyar bir rahip, büyük bir merakın hedefi oluyordu[1]. Johannes adlı bu din adamının etrafını saran ilginin nedeni birkaç yıl önce, 1241'de Lehistan'dan Almanya içlerine ve Macaristan'a, hatta Balkanların önemli bir kısmına kadar Avrupa'nın altını üstüne getirmiş Moğolların vatanına gitmiş olmasından ileri geliyordu. Johannes, muhtemelen bu ilginin de tesiriyle gözlemledikleri ile başından geçenleri kaleme almaya girişti ve bir taslak metin hazırladı. Bazı kimseler nasıl olduysa bu taslak yazmayı edinebildiler. Ancak yine de bu hâli ile, yazmayı planladığı eserin kendisi değildi. Seyahatini dilediği gibi ve tam bir şekilde kaleme alabilmesi için seyahatin yorgunluğunu üzerinden atması ve daha da önemlisi boş bir zaman bulması gerekiyordu. Bu fırsat doğduğunda eserinin son cümlesinde yapıtının adı da şekillenmiş olacaktı. Bu, *Historia Mongalorum quos nos Tartaros apellamus*'tu.

1241

Moğolların, 1240'ların sonlarında Kiev'in batısında yer alan Galiçya-Volın bölgesindeki irili ufaklı kentleri birbiri peşine ele geçirmelerinden bahseden *İpatiev kroniğ*inin yazarı, bundan birkaç hafta önce Kiev'i Moğollara karşı savunan, ancak şimdi onların elinde bir esir olarak hizmette bulunan Dmitriy adlı komutanın Moğollara reddemeyecekleri bir "teklif"te bulunduğunu ifade eder[2]. Dmitriy'in teklifi yeni efendilerinin Avrupa seferine girişmeleriydi ve şimdi Moğollar -kronik yazarına göre- bu yönlendirme ile atlarının başlarını Macaristan'a doğru çevirmeye karar vermişlerdi. Elbette *İpatiev kroniğ*inin yazarının Dmitriy'i böylesi bir teklifte bulunur göstermesi, pratikte tek bir nedene dayanıyordu: yenik Rus komutanını Macar seferinin mimarı seviyesine çıkarmak ve Moğollara yenilmiş Rusları şimdi tarihî düşmanları Macarlardan intikam alan kimseler olarak takdim etmek isteğine. *İpatiev kroniğ*ini okuyanlar artık Kiev başta olmak üzere Güney Rus kentlerinin teker teker Moğolların eline düşüşünü arkalarında bırakarak farklı, ama ge-

---

[1] Bu merakı bizzat Johannes eserinin sonunda ifade ettiği gibi Salimbeneli Adam'ın eserinde de görmek mümkündür. Nitekim Adam'ın ifadeleri, Johannes'in Moğollarla ilgili aktardıklarının Fransiskenler arasında ilgi gördüğünü ve din adamları arasında konuşulduğunu gösterir. bk. M. Ciocchetti, "Contacts between the Mongols and the Latin West from the Point of View of the Italian Chronicles in the Second Half of the Thirteenth Century", *Eurasian Studies*, Vol. 17/ 2019, s. 249-250.

[2] PSRL II, s. 178. Bu kayıt daha sonraki yıllarda yaşayan kaynak yazarları tarafından da tekrar edilmiştir. bk. PSRL X, 117-118; PSRL XXVIII, s. 61; SV, s. 249.

TATARLAR OLARAK ANDIĞIMIZ MOĞOLLARIN TARİHİ

Başlangıç

Papalık makamının Tatarlara[1] ve diğer doğu halklarına gönderdiği elçisi, Minorit kardeşler tarikatından Plano Carpinili Johannes; bu yazmaya ulaşacak İsa'ya iman eden herkese şu an için Tanrının inayetini, gelecekte ise şan ile Tanrının ve İsa efendimizin düşmanlarına karşı büyük zafer kazanmalarını diler.

Papalık makamının Tatarlara[2] ve doğudaki diğer halklara gitmemiz emri ile,

---

[1] Tatar olarak gösterilen ifade metnin orijinalinde, tüm eser boyunca *Tartar* olarak geçer. Bu ifade sadece Johannes'in eserinde değil, Latince metinlerde Moğollar için kullanılan standart bir kelimedir. Bu hâli ile yazarlar *Tatar* kelimesi ile Orta Çağ dinî edebiyatta "cehennem" manasına gelen *Tartarus* kelimesi arasında bir kelime oyunu yapıyor ve düşmanlarının korkunçluğuna bir de dinî mahiyet ekliyorlardı. Kelimenin kullanımına ilişkin bk. P. Jackson, *The Mongols and the West*, s. 59. Bunun bilinçli bir tercih olduğu açık. Nitekim Avrupalılar arasında kelimenin *Tartar*dan çok *Tattar* şeklinde anlaşılmasına yaklaşan insanlar da vardı. Mesela *Chronica Maiora* adlı eser sayesinde günümüze erişmiş Bordeaux'ya gönderilen bir mektubun yazarı, Moğollardan *Tattar* veya *Tatar* olarak bahsetmiştir. bk. A.T. Özcan, "Chronica Maiora'da Moğollara Dair Kayıtlar", *Tarih Okulu*, S.XVI, 2013, s. 47-48, 50.

[2] *Tatar* adının Moğol saldırısına uğrayan ülkelerde, bu adı taşıyan boyun öncü kıtalar olmasından ötürü yaygınlaştığı bir gerçekse de aralarında Splitli Toma'nın da bulunduğu çeşitli insanlar bu kullanımın hatalı olduğunu, doğrusunun *Moğol* olduğunu iyi biliyorlardı. Moğolların Avrupa seferinde fark edilen bu gerçeği Plano Carpinili Johannes de anlamış, bundan ötürü de eserinin en sonunda çalışmasını *Historia Mongalorum* (Moğolların Tarihi) olarak belirlemiştir. Avrupalıların, *Tatar* adı ile andığı halkın kendilerini *Moğol* olarak isimlendirdiklerini idrak etmeleri süreci Rubruklu Willem ile daha da güç kazandı. Nitekim o da, Moğolların *Tatar* olarak anılmak istemediklerini öğrenecekti. Moğol adının Latin kaynaklarında kendisini göstermesine ilişkin bk. Splitli Toma, "Salona ve Split Piskoposlarının Tarihi", s. 112; Ruysbroeckli Willem, *Mengü Han'ın Sarayına Yolculuk*, *Mengü Han'ın Sarayına Yolculuk (1253–1255)*, ed. P. Jackson, D. Morgan, çev. Z. Kılıç, Kitap yay, İstanbul 2010, s. 132, 137; Marco Polo, *Dünyanın Hikâye Edilişi, Harikalar Kitabı*, Tercüme I. Ergüden–Z. İlkgelen, Giriş ve Notlar S. Yerasimos, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2019, s. 159-160; Ricoldus de Monte Crucis, *Doğu Seyahatnamesi*, Latince aslından Çeviren A.D. Altunbaş, Kronik kitap, İstanbul 2018, s. 53. Tüm bu entelektüel birikime karşın *Tatar* adı yaygın bir şekilde kullanılmaya devam etti. Bu yaygınlığın nedenini Willem aslında fark etmişti. Ona göre bunun nedeni, Cengiz Han'ın Tatarları etrafa göndermesi ve saldırıya uğrayan insanların da bu adı yaygın hâle getirmeleridir. bk. Ruysbroeckli Willem, *Mengü Han'ın Sarayına Yolculuk*, s. 136. Willem'in yegâne hâtası, süreç içerisinde Tatarların Moğollara yenildikten sonra onların öncü kıtaları olarak kullanılmaları ile adlarının yaygınlaşmaları arasındaki ilişkiyi fark edememesinden ileri gelir. Tatar adının yaygınlaşması hususunda ayrıca bk. İ. Kamalov, *Altın Orda ve Rusya: Rusya Üzerindeki Türk-Tatar Etkisi*, Ötüken yay., İstanbul 2009, s. 192-193. Tatarların erken dönemleri ile ilgili olarak bk. T. May, *The Mongol Empire*, Edinburg University Press, Edinburg 2018, s. 334. Moğollara daha yakın olan

Papa efendimiz ve aziz kardinallerin isteklerini öğrenmemiz üzerine[3] öncelikle Tatarlara gitmeyi tercih ettik. Çünkü yakın bir gelecekte Tanrının kilisesinin onlar tarafından tehlikeyle tehdit edileceğinden korkuyorduk. Her ne kadar Tatarlar veya daha başka halklar tarafından öldürülmekten yahut bir daha kurtulamayacağımız esaret hayatına atılmaktan veya açlıktan, susuzluktan, soğuktan, sıcaktan, gurur kırıcı davranıştan, boyumuzu aşan ağırlıkta iş görüp heba olmaktan korksak da –ki ölüm ve daimi esaret hariç hepsini birden fazla kez ve farklı şekillerde yaşadığımıza inanıyoruz–, daha farklı bir durumda insanların günahlarından ötürü olduğu gibi Hıristiyanlara ansızın saldırıp da hazırlıksız yakalamamaları ve Hıristiyan halkını katle uğratmamaları için Tatarların gerçek niyetleri ve amaçlarını öğrenerek tüm Hıristiyanlara yardım etmek üzere kendimizi Tanrının isteğini takip eden efendimiz Papa'nın emrini yerine getirme vazifemizden alıkoymamız mümkün değildi. Bundan ötürü sizin için her ne şekilde yararlı olacaksa olsun, size bu uyarı metnini yazıyoruz.

Bundan ötürü, bunu, sizin yararınıza bir uyarı olarak kaleme alıyoruz. Yazılanlara o derecede güvenle inanmalısınız ki bunların hepsini ya bir yıl dört aydan fazla bir zaman onların arasında yolculuk ettiğimiz sırada[4] yahut bu zaman zarfında kendileriyle bir arada bulunduğumuz sırada kendi gözlerimizle gördük, ya da onlar arasında esir olarak bulunan, inandığımız kadarıyla güvenilir olan Hıristiyanlardan işittik. Şüphesiz her şeyi gözlemlememiz ve her şeyi dikkatlice gözden geçirmemiz hususunda Papalık kurumunun en tepesinden emir almıştık. Hem biz, hem de aynı tarikattan olup çilemizde yoldaşımız ve tercümanımız olan kardeş Polonyalı Benedict[5], hep birlikte iş gördük.

---

ve onları daha iyi tanıması gereken Çinlilerin ise bu noktada Avrupalı gözlemcilerin gerisinde kaldığı hemen fark edilir. Nitekim *Meng Ta Pei Lu*'da Cengiz ve yakın çevresinde *Moğol* adının bilinmediğinden bahsedilerek bunun yerine *Tatar* adını kullandıkları ifade edilir. Bu hatanın temelinde de Batıdakine benzer bir süreç etkili olmuş olabilir. Ancak yine de Çinlilerin bu noktada "fark etme eşiği"ni geçemediklerini belirtmek gerekiyor. Söz konusu kayıt için bk. Shao Hung, "Meng Ta Pei Lu" (Moğol Tatarlarının Umumi Tarihi), *Cengiz İmparatorluğu*, çev. A. Danuu, yay. haz. M. Uyar, Ötüken yay., İstanbul 2012, s. 52. Moğol adının, aralarında Johannes'in de bulunduğu Batılı yazar tarafından keşfedilmesi meselesine ilerleyen dipnotlarda yeniden döneceğiz.

3 Johannes'in bu görevlendirmeyi ne zaman öğrendiği bilinmese de resmi vazifelendirme, 13 Mart 1245'te yapılmıştı. bk. G.G. Guzman, "Simon of Saint-Quentin and the Dominican Mission to the Mongol Baiju: A Reappraisal", *Spiritual Ecpansion of Medieval Latin Christendom: The Asian Missions*, ed. J.D. Ryan, Routledge Taylor and Francis Group, London 2016, s. 234.

4 Johannes'in seyahati 16 Nisan 1245'te Lyon'dan ayrılmasıyla başlamış ve 18 Kasım 1247'de yine Lyon'a gelişiyle ile sona ermiştir. Bu, bizim karşımıza iki yıl yedi aylık bir süreci çıkarsa da Johannes'in seyahat süresi olarak ifade ettiği zaman dilimi öyle görünüyor ki hareket-varış Lyon odaklı değildi. Belki bu noktada Polonya'yı merkeze koyuyordu. Öyle anlaşılıyor ki kafasındaki başlangıç, Katolik dünyanın en doğusundaki noktadan ayrılması ile ilgiliydi.

5 Polonyalı Benedict, Plano Carpinili Johannes'in bilhassa tercüme işleri için yanında bulundurduğu bir kimseydi. Ancak bu yardımın hangi dil ile ilgili olduğunu tam olarak belirleyebilmek mümkün görünmüyor. Seçeneklerimiz Rusçadan Türkçeye kadar uzanıyorsa da ben bunun daha çok Lehçe ile ilgili bir yardım olduğunu düşünüyorum. Çünkü eğer Benedict bu konuda etkin bir rol üstlenmiş olsaydı Johannes bunu açık şekilde telaffuz ederdi. Nitekim Moğollarla

Sizin ülkenizde bilinmeyen şeylerden ötürü, yazdığımız bazı şeylere dayanarak bizi sahtekârlar olarak anmamalısınız. Çünkü bizler, sizlere kendi gördüklerimizi yahut güvendiğimiz kimselerden duyduğumuz ve doğruluğuna inandığımız şeyleri aktarıyoruz[6]. Hiç şüphe yok ki bir insanın, yaptığı iyi şeylerden ötürü diğer insanlar tarafından kötülenmesi çok kırıcıdır.

I. Bölüm: Tatarların Toprakları, Konumu, Yapısı ve Hava Koşulları Üzerine

(1) Okuyucular kolaylıkla merak ettiklerini bulsunlar diye arzu ederek Tatarlara dair yazılanları, bu şekilde başlıklar halinde düzenledik. Öncelikle topraklar üzerine, ikinci olarak insanlar üzerine, üçüncüde din, dörtte gelenekler, beşinci olarak imparatorlukları, altıncıda savaşları, yedinci olarak egemenlikleri altına aldıkları topraklar, sekizincide onlara karşı savaş nasıl yürütülür ve en sonunda da karşı karşıya kaldığımız yol ve Tatarların, eriştiğimiz topraklarında şahidi olduklarımız ile İmparatorun merkezi[7] üzerine konuştuk.

(2) Topraklar konusunu şu şekilde ele aldık: İlk önce bunun konumu, ikinci olarak yapısı üzerinde ve üçüncüsünde de hava koşulları üzerinde konuştuk.

(3) Bahsi geçen ülke doğudaki bir bölgede yer alır ki doğudaki bu yer inan-

---

ilk temaslarında tercümanlarının yardımlarından –yetersiz kaldıkları da dâhil– bahsediyor (bk. IX/ 11). Güyük'ün mektubunun yazımı sırasında da yardımcı olan kişi Yaroslav'ın maiyetinden Temer adlı bir Kumandı ve Latince–Moğolca/Türkçe tercümanlık yapmıştı. Polonyalı Benedict ile ilgili olarak bk. G.D. Painter, "Foreword", *The Vinland Map and the Tartar Relation*, by R.A. Skelton, T.E. Marston and G.D. Painter, Yale University Press, New Haven and London 1965, s. 35-36/ 5. dn. Benedict, memleketine döndükten sonra seyahati ile ilgili kısa, ancak önemli yönlere sahip bir rapor da kaleme almıştır. Bu rapor şurada neşredilmiştir. bk. "Relatio Fr. Benedicti Poloni", s. 133-143. Bu kısa raporun çevirisi, bu kitabın ek kısmında da bulunmaktadır. Ayrıca İngilizce tercümesine de bk. "A Narrative of …Friar Benedict the Pole", *The Journey of William von Roubruck to Eastern Parts of the World 1253–1255, as narrated by himself, with two accounts of the earlier journey of John of pien de Carpine, translated by* W.W. Rockhill, Hakluyt Society, London 1900, s. 33-39.

6 Orta Çağlarda gezip görmedikleri yerler hakkında bilgi veren pek çok kimse vardı ve bundan ötürü de anlatılanlar bazen hayal mahsulü şüphesi ile değerlendiriliyordu. Bu şüphe kimilerini, eserlerinin hemen başında anlattıklarının doğruluğu hususuna yemin etmelerine neden oluyordu. Mesela Torre Maggioreli Roger de Moğollarla ilgili anlattıklarının gerçekliğine yeminler eder ve suçlamalar karşısında merhamete sığınır. bk. Torre Maggioreli Üstat Roger, "Macaristan Krallığının Tatarlar Tarafından Yıkımı Üzerine Ağıt", s. 135-136. Yine gayet iyi bilindiği üzere Marco Polo'nun aktardıkları da zamanında şüphe ile karşılanmış ve hatta bazı bilgileri alaya alınmış, ancak bunların gerçekliği çok daha sonraki yıllardaki coğrafî keşifler neticesinde anlaşılabilmişti. bk. S. Yerasimos, "Giriş", Marco Polo, *Dünyanın Hikâye Edilişi*, Tercüme I. Ergüden ve Z.Z. İlkgelen, Giriş ve Notlar S. Yerasimos, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2019, s. 18.

7 *Curia Imperatoris*. Johannes *curia* tabirini aslında tam olarak *Orda* kelimesinin çevirisi olarak takdim ediyor. Nitekim bunu IX/ 25'te *Orda sive curia* sözleri ile kendisi de ifade ediyor. Ancak zaman zaman kendisi de *Orda* ibaresini kullandığı için, herhangi bir karışıklığa mahâl vermemek adına *curia* kelimesini *merkez* olarak tercüme ettim. Metinde *curia* kelimesinin geçtiği her bir yerde bunun metin içerisindeki karşılığını da gösterdim.

dığımız kadarıyla kuzeyle birleşir. Doğuda Çinlilerin[8] ve dahi Korelilerin[9] ülkesi bulunur. Güneyde ise Saracenlerin ülkesi yer alır[10]. Güney batısında Uygurların[11], batısında da Naymanların[12] bölgesi vardır. Kuzeyde ise bu ülke okyanus ile sınırlanmıştır[13].

(4) Bu ülkenin bazı kısımları yüksek dağlarla kaplıdır, bazı kısımları ise ovalıktır. Bununla birlikte ülkenin neredeyse tamamı kumla tuzun karışmış olduğu bir haldedir. Ülkenin bazı kısımları ise kısa ağaçlardan müteşekkil ormanlarla kaplıdır. Diğer bazı yerlerde ise tek bir ağaç bile yoktur[14]. Bundan ötürü de

8 Metinde *Kyta*. Kitay adının Çin'i ve ahalisini ifade etmek üzere kullanılmasına dair 164 numaralı dipnota bakınız.

9 Metinde *Solangi*. Solangi tam olarak Mançurya'nın güneydoğusu ile Kore'nin kuzeyindeki alanı ifade ediyordu. Bununla birlikte Johannes'in aktardığı ülke tam olarak Kore'deki idare ile ilgilidir. Bundan ötürü Solangi halk adını Koreliler, ülke adını da Kore olarak ifade ettim. *Solangi* tabiri ile ilgili olarak bk. I. de Rachewiltz, *Papal Envoys to the Great Khans*, s. 99; P. Jackson – D. Morgan, "Dipnotlar", Ruysbroeckli Willem, *Mengü Han'ın Sarayına Yolculuk (1253–1255)*, ed. P. Jackson, D. Morgan, çev. Z. Kılıç, Kitap yay, İstanbul 2010, s. 170/ 12. dn.

10 Johannes'in *Saracen* kelimesi ile ifade ettiği halk eski Harezmşah Sultanlığı toprakları ile bunun doğusuna doğru uzanan sahada yaşayan, büyük oranda Türkleşmiş ahalidir. Yazarın onlardan bir halk adı ile değil de Latin yazınında Müslümanları ifade etmek üzere kullanılan *Saracen* adıyla bahsetmesi, zamanının alışılagelmiş yazın geleneği ile ilgilidir. Bilindiği üzere bu kelime İsmail Peygamberin eşi Sara'nın adından türetilmiştir.

11 Metinde *Huyr*. Latin kaynaklarında Uygur adının kullanımı ile ilgili olarak ayrıca bk. A.T. Özcan, "Moğol Tarihine İlişkin Latince Kaynaklarda Uygurlar", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.34/2013, s. 149/ 9. dn.

12 Metinde *Naiman*. Naymanlar Moğolistan'ın hemen barısında Altay dağları çevresinde yaşayan bir halktı. Haklarında bilinmeyen pek çok şey bulunuyor, isimleri de buna dâhil. Nitekim Nayman adı Moğolların onlara verdikleri isimdi, ancak kendilerini ne şekilde adlandırıyorlardı, bu hala meçhul. Aynı şekilde kökenlerinin de Türk mü yoksa Moğol mu olduğu hususu da belli değildir. Bununla birlikte Cengiz Han zamanında Nayman yönetici elitinin isimlerinin –Tayang, İnanç Bilge, Buyruk, Küçlüg gibi– Türkçe oluşu, Naymanların Türk dilli bir halk olduklarına işaret eder. Belki de Naymanlar Moğolistan'dan göçen Uygurların bir koluydular. Naymanlar arasında Uygurları ve yazılarını da belki bununla ilişkilendirmek gerekir. Naymanlar ve soyları ile ilgili olarak bk. J. Lee, S. Kuang, "A Comparative Analysis of Chinese Historical Sources and Y-DNA Studies with Regard to the Early and Medieval Turkic Peoples", *Inner Asia*, Vol. 19/ 2, 2017, s. 205-206. Bununla birlikte Naymanları Moğol sayanlar da vardır. bk. J. Nichols, "Forerunners to Globalization: The Eurasian Steppe and its Periphery", *Studies in Slavic and General Linguistics*, Vol. 38/ 2011, s. 183.

13 Plano Carpinili Johannes'in zamanında İtil Irmağı'nın ötesindeki dünya bilinmediği için, bu ırmağın doğusundaki bölgelerin kuzeyinde büyük bir okyanusun bulunduğu inancı hâkimdi. Yazar burada bu coğrafyacılık geleneğine bağlı bir yorum yapmaktadır.

14 Plano Carpinili Johannes'in bahsettiği saha, Mançurya'dan Macaristan içlerine kadar uzanan bozkırdır ve burası yer yer 900 ila 1500 metreye kadar çıkan rakımla yeryüzünün yüksek bölgelerindendir. Bilhassa da Altay ile Tanrı dağları arasındaki bölge ile doğuda Kingan dağlarına kadarki saha Uygur göçünden sonraki yıllarda Moğolların yurdu hâline geldi. Burası tam olarak bozkırdır ve güneyinde çöl başlar. Ancak burada da tarım yapılan yerleşim birimleri vardır. Kuzeyinde ise ormanlık alan başlar ve burada da orman ekonomisi ile ayakta kalan bir hayat tarzı geliştirilmiştir. Moğol egemenliğindeki toprakların genel coğrafî durumu, yapısı ve bunun toplumsal etkisi ile ilgili olarak bk. G. Lane, *Daily Life in the Mongol Empire*, s. 16-17. Ch'ang Ch'un da bozkırın kimi yerlerini tanımlarken Johannes gibi buraları ağaçsız olarak tasvir etse de genel itibari ile gezindiği yerler daha çok orman kuşağına yakın yerler olduğundan bölgeyi ormanlık olarak tasvir etmiştir. bk. Ch'ang Ch'un, *Cengiz Han'ın Ölümsüzlük Arayışı*, Tercüme ve Notlar G. Hasgüçmen, Kronik yay., İstanbul 2019, s. 146, 155-156.

EK
POLONYALI BENEDİKT'İN ANLATISI

1245'te Küçük Kardeşler Tarikatından kardeş Plano Carpinili olarak anılan Johannes, Efendimiz Papa tarafından aynı tarikattan diğer bir kardeşle[728] birlikte Tatarlara gönderildi. Onlar, Paskalya'da[729] Papa'nın bulunduğu Galya'daki Lyon'dan[730] çıkıp Polonya'ya ilerlediler ve Bratislava'da[731] aynı tarikattan Leh asıllı Benedict adlı üçüncü kardeş de meşgaleleri ile endişelerinde onlara yoldaş olmak ve çevirmenlik yapmak üzere heyete katıldı[732]. Polonyalıların Dükü Conrad'ın yardımı sayesinde şimdi Tatarların köleliği/boyunduruğu altında bulunan bir Rus kenti olan Kiev'e[733] ulaştılar. Bu kentin efendisi[734] Kumanya sınırları civarındaki ilk Tatar karakoluna[735] kadarki altı günlük yol için onların yanına görevli adamlar kattı.

Bu karakolun efendisi onların Papa'nın elçileri olduklarını öğrenmesi üzerine onlardan hediyeler istedi ve aldı[736]. Kendilerinden bahsedilen iki kardeş, Johannes ve Benedict, hasta olan üçüncü kardeşi[737], atlar ve kendileriyle birlikte oralara getirdikleri hizmetlilerle birlikte arkada bıraktılar. Ardından da kendi-

---

728 Plano Carpinili Johannes'in Lyon'dan yola çıktığında yanında olan din adamı Bohemyalı Ceslaus'du. Ancak bu kişi seyahatin ilerleyen sürecinde sıhhatini kaybedecek ve seyahati yarıda bırakacaktı. Ne Johannes ne de Benedikt, onun akıbeti hakkında bilgi vermiyorlar. Onunla ilgili olarak bk. B. Szcze-niak, "Notes and Remarks on the Newly Discovered Tartar Relation and the Vinland Map", *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 86/4, 1966, s. 374.

729 16 Nisan 1246.

730 Metinde *Lugduno*.

731 Metinde *Wratislava*.

732 Benedict'in çevirmenlik görevinin kapsamı ile ilgili olarak çeviri metin kısmında yer alan 5 numaralı dipnota bakınız.

733 Metinde *Kiovia*.

734 Plano Carpinili Johannes'in eserinin son bahislerinden anlaşıldığı kadarıyla bu kişinin ismi Hongrot'tu.

735 Metinde *Custodie* şeklinde geçen ifade Latincede aslında korunaklı alanlar, küçük kaleler veya savunma hatları için kullanılsa da burada Moğolların egemenlik altındaki bölgeyi kontrol eden, bir nevî gözlem noktası vazifesi gören *karakol* olarak ifade etmeyi daha yerinde buldum. Aynı tercihi Johannes'in eserinin IX/ 7. Bölümündeki ifadede de kullandım.

736 Benedict'in tanımlamaları ile Plano Carpinili Johannes'in eserindeki ayrıntıların uyumu Benedict'in bahsettiği yerin Kanove kenti olduğunu, görevlinin de Alan asıllı Micheas olduğunu göstermektedir.

737 Bu kişinin adı ne Johannes'in eserinde ne de Benedict'in raporunda geçiyor. Bununla birlikte daha başka bir yerde bu kişinin adı Bohemyalı Ceslaus olarak kaydedilmiştir. bk. B. Szczeniak, "Notes and Remarks on the Newly Discovered Tartar Relation and the Vinland Map", s. 374.

lerine verilen Tatarların atları ve eşya yükleriyle birlikte onları güven içerisinde ikinci karakola ulaştırdılar. Bu şekilde daha pek çok karakolda atlarını değiştirdiler.

Üçüncü gün, sekiz bin kişilik bir ordunun efendisi olan bir ordunun düküne ulaştılar ki onun hizmetlileri hediyeler istediler ve aldılar. Ardından da onları dükleri Kuremsa'ya[738] götürdüler. O, onlara yolculuklarının nedenini ve amaçlarının içeriğini sordu. Bunu öğrenmesi üzerine, Macaristan'ı yakıp yıkan büyük Tatar prenslerinden birisi olan Batu[739] adındaki efendilerinin yanına ulaşıncaya kadar yanlarından geçecekleri bir ordudan diğerine kadar ihtiyaçları olan at ve giderlerinin karşılanması için beraberlerine hânesinden üç Tatar kattı.

Yolcukluklarının ortasında Dnyeper[740] ve Don ırmaklarını geçtiler. Bu seyahat sırasında beş haftadan fazla zaman harcadılar, yani bileceğiniz o ki *dominica Invocavit*'ten[741] *cene Domini*'nin beşinci gününe[742] kadar. İşte o gün Batu'ya ulaştılar ki kendisini, Rusların Volga olarak andıkları -Thanais olduğuna inanılan- çok büyük bir ırmak olan İtil[743] boylarında bulmuşlardı.

Bunun üzerine Batu'nun hizmetlileri onlardan hediyeler istediler ve aldılar, aslında tam olarak kırk kunduz kürkü ve seksen de porsuk kürkü. Getirdikleri hediyeler Tatarlar tarafından iki kutsal ateşin arasından geçirildi ve hediyeleri takiben de din adamları buna mecbur tutuldular. Çünkü elçileri ve hediyeleri ateşle arındırmak[744] Tatarlar arasında takip edilen bir gelenektir[745]. Ateşin ardında ise bir at arabasına iliştirilmiş, İmparatorlarının altından bir *idol*ü duruyordu ki bunu onurlandırmak[746] da onların bir âdetiydi[747]. Ancak din adamları bunu onurlandırmayı reddettiler ve sadece başlarını eğmek durumunda kaldılar. Batu elçilik heyetinden haberdar olduğunda ve kelime kelime soruşturması üzerine[748], beş günün ardından, yani tam olarak Paskalya'dan sonraki üçüncü gün[749] mektuplarıyla birlikte onları, daha önce kendisinden bahsedilen Tatar rehberlerin eşliğinde Büyük İmparatorun oğluna gönderdi. Bu evladın adı, Tatarların anavatanlarında Güyük Han'dı[750].

---

738 Metinde *Corenza*.
739 Metinde *Bati*.
740 Metinde *Nepere*.
741 25 Şubat 1246.
742 5 Nisan 1246.
743 Metinde *Ethil*.
744 *Expiare*.
745 Bu gelenek ile ilgili olarak 120 numaralı dipnota bakınız.
746 *Adorari, tapınmak* manası da dâhil farklı manalara gelse de ben burada *onurlandırmak* manası metnin akışına daha uygun olduğunu değerlendirdim.
747 Bu adet ile ilgili olarak 74 numaralı dipnota bakınız.
748 Benedict, Batu'nun mektubu mu yoksa Plano Carpinili Johannes ile beraberindekilerin sözlerini mi *"kelime kelime soruşturdu"*gundan bahsetmiyor. Ancak öyle görünüyor ki bu beraberlerindeki mektuplarla ilgiliydi.
749 10 Nisan 1246.
750 Metinde *Cuy(u)cchan*.

Böylelikle prens Batu'dan ayrıldılar ve at sürmeye dayanabilmek için ellerini kıyafetlerine doladılar. İki haftanın ardından Kumanya'dan çıktılar. Diğer taraftan Kumanya'da pek çok pelinotuyla karşılaştılar. Ovidius'un Pontus ile ilgili not düştüğü gibi -çünkü bir zamanlar bu topraklara Pontus denilirdi-: *"Tristia per vastos horrent absynthia campos"*[751].

Kumanya'yı boylu boyunca geçen din adamlarının sağında Got asıllı olduklarına inandığımız Saxilerin ülkesi vardı. Onlar Hıristiyandılar ve ötelerindeki Alanlar[752], Hazarlar[753] da Hıristiyandılar. Bu topraklar zengin bir kent olup Tatarlar tarafından su altında bırakılarak ele geçirilen Ornam'da[754] bulunur. Bundan sonra da Çerkesler[755] ki bunlar da Hıristiyandırlar. Ardından da yine Hıristiyan olan Gürcüler gelir.

Sol tarafta ise Rusya'da öncelikle Mordvinler[756] bulunur. Bunlar pagandırlar ve kafalarının arka tarafının önemli bir kısmı traşlıdır. Bunlardan sonra Bylerliler[757] gelir ki bunlar da pagandırlar. Ardından eski Macarlar olan Başkırtlar[758]; köpek kafalı *Cynocephales*ler; ağızları ufak ve küçük olan, yiyecekleri çiğneyemeyip içen, et ve meyvenin ise buharını saklayan *Parocitaslar* vardır[759].

Kumanya'nın hududunun sonlarında Yayık[760] adındaki bir ırmağı geçtiler. Artık buradan sonra Kanglıların[761] ülkesi başlar. Bu ülke boyunca 20 gün boyunca ilerlediler. Burada pek az insanla karşılaşırlarken Maoidas bataklıkları olduğuna kanaat getirdiğimiz bolca bataklık, büyük tuz yatakları ve tuzlu ırmaklarla yüzyüze geldiler. Bu engin, ıssızlıkla kaplanmış ve kuru, kumla kaplı bölgeleri sekiz günde geçtiler. Kanglı topraklarının ardından Türkiye'ye[762] geldiler.

---

751 *Sonu gelmez kasvetli ova boyunca pelinotları diken diken olur*.

752 Metinde *Alanos*

753 Metinde *Gazaros*. Plano Carpinili Johannes gibi Benedict de Kafkasya'da Hazarların varlığından bahsediyor. Bununla birlikte aynı coğrafyadan geçen Julian'ın mektubunda ve onun seyahati ile ilgili raporda Kafkasya'da Hazar adında Hıristiyan bir halkın varlığı zikredilmiyor. Bundan ötürü Johannes'in ve Benedict'in ifadelerini tarihî eserlere dayalı olarak ifade edilmiş, bizzat gözleme dayanmayan bilgiler olarak mı değerlendirmek gerekiyor? Bu hususu ayrıca ele almak gerekir.

754 Benedict'in Ornam'ı Kafkasya'nın Kırım'a doğru uzanan kesimlerinde olsa da Johannes'in kaydı ile ilgili dipnotta da izah ettiğim üzere Latince eserlerin tamamında ortak bir coğrafî mıntıka yoktur. Nitekim Johannes'in bu hususta ifadeleri, kenti Türkistan ile Deşt-i Kıpçak'ta yer aldığına işaret eden beyanlarla doludur. Bu hususta 318 numaralı dipnota bakınız.

755 Metinde *Cyrcassos*.

756 Metinde *Morduanos*.

757 *Byler*lilerle ifade edilmek istenen, İtil Bulgarlarının önemli bir kenti olan Byler'de yaşayanlardır. Tarihi eserlere bakıldığında İtil Bulgarları tamamen Müslüman gibi görünse de buradaki kayıt, onlar arasında eski dinlerine inananların varlığına işaret etmektedir.

758 Metinde *Bascardos*.

759 Son iki halk, Johannes'in kayıtlarında da izah edildiği üzere İsidorus'un eserlerindeki efsanevî canlılardır. Bu hususta 334 numaralı dipnota bakınız.

760 Metinde *Iarach*.

761 Metinde *Kangit*.

762 Metinde *Turkyam*.

DİZİN

A

Akkoyunlular XXXV
Alaaddin Ata Melik Cüveyni 48, 61
Alagöl XXX, 114, 115
Alanlar 67, 88, 102, 111, 139
Aleksandr Yaroslaviç (Nevskiy) XXIX, 125, 133
Almanya XXI, XXII, XXVI, XXVII, 130
Altay dağları 4, 5, 52
Altın Orda 1, 49, 59, 60, 62, 65, 66, 78, 84, 89, 103, 109, 112, 119, 123, 127, 153
Anadolu'daki Selçuklu Sultanlığ XXXV
Andreas XXX, 21
Ascelinus XXV, XXXV
Asisili Francis XXV
Augsburg XXVI
Aziz Georgi 107, 141

B

IV. Bela XXII, XXIII, 60, 100
Bağdat XVII, XXXV, 11, 68, 72, 89, 113, 118
Bala XX, XXXII, 127, 128
Balkanlar XXVI
Balkaş Gölü XXX, 113, 114
Baltık Denizi XXIX
Banat XXII
Bartholomeus 135
Başkırt XVII, 69, 87, 111
Batu XVII, XIX, XX, XXII, XXX, XXXII, -18, 21, 34, 59-62, 65, 67, 68, 80, 83, 86, 98, 99, 101, 105-111, 113, 114-117, 125-127, 131-134, 138, 139
Baycu XXV, XXXV, 61, 72
Baydar XXII, 59, 61, 117
Berke XVII, 59, 60, 62, 78, 109, 117, 156
Biserminler 67
Bohemya XII, XXI, XXVI, XXX, 99, 132, 135
Bohemyalı Ceslaus XXXI, 137
Boleslav XXX, 99
Bora 59, 62, 109
Borgo geçidi 60
Böçök XVII, XXII, 60, 61, 62
Bratislava 134, 137
Brunswick XXVI
Brutachiler 88
Bulgar XXXII, 52, 69, 88, 89, 131
Buri XVII, XXII, 34, 60, 62, 113
Büyük Bulgaristan 88, 111, 122
Büyük Hindistan 52, 89
Büyük Macaristan 69, 87, 111, 122
Byler 69, 111, 139

C

Caesarius XXVI
Campania XXI, 135
Canana 49, 87
Carbon 107, 133
Carmagun XVII, 62, 70, 71, 86
Cassi 88
Cengiz Han XVII, 1, 4-16, 18, 19, 23, 24, 27, 28, 30-35, 37-42, 45-50, 52, 55,-57, 59, 61, 62, 66, 67, 73, 78, 82, 83, 91, 92, 94, 100, 105, 110, 115, 117, 121, 124, 131, 142, 143
Cenovalı Michael 135
Chingiscan XVII, 47, 68
Cocleban 134
Coligneu 134
Comuchi 88
Conrad XXX, 99, 100, 137
Constantinopolis XI, 107, 111
Corola 88
Cosmas XXXI, 126
Cremonalı Ascelinus XXV
Cuçi XVIII, 49, 52, 55, 58, 59, 60, 62, 67, 82,

104, 107, 113, 114, 115, 158
Cynocephalesler 139

Ç

Çağatay V, XVII, XXII, 20, 24, 40, 58, 60, 61, 65, 105, 113, 117, 120, 121, 151
Çerkesler XVII, 89, 97, 111, 139
Çernigov XVII, 16, 18, 21, 25, 134
Çin XVIII, 4, 7, 12, 17, 21, 23, 36, 39, 40, 43, 46, 48-51, 58, 65, 66, 85, 86-89, 100, 102, 110, 112, 114, 118, 122, 123, 125, 155, 157
Çinkay XVII, XX, XXXII, 121, 126-128

D

Dalmaçya XXIII
Daniil XVIII, XXVIII, XXIX, 16, 18, 62, 85, 99, 100, 101, 104, 109, 132-134
Danilov 102
David XXXV, 53, 85, 86, 118, 150, 156
Dnyeper XVIII, XIX, XX, 62, 102, 106, 107, 132, 138
Don XI, 59, 106, 138
Dresten XXVI
Dubazlaus 133

E

Eldegai 108, 110
Erfurt XXVI
Ermeniler 88, 111
Ethioplar 52

F

Farslar 89, 111
Fransisken XII, XXV, XXVI, XXVII, XXIX, XXXI, XXXII, XXXVI

G

Galiçya-Volın XXI, XXVIII, 85, 100, 101
Galya 137
Goslar XXVI
Grek 53, 80, 107, 129
Güney Rus XXI, XXII, XXVIII
Gürcüler 87, 88, 98, 111, 139
Güyük XVII, XIX, XX, XXX, XXXII, XXXIII, XL, XLI, 3, 17, 23, 24, 34, 36, 43, 56, 58-61, 65, 83, 86, 92, 110, 114-125, 127-134, 139, 140, 143, 153

H

Haçlılar XXXV
Halberstadt XXVI
Harezm XVII, XIX, 5, 14, 49, 52, 67, 82, 87, 121
Hazar Dağları XVII
Hazar Denizi 52, 87, 107, 140
Hazarlar XVIII, 67, 89, 111, 139
Henricus 135
Henry XXIII, 23, 70, 71, 121, 146, 147, 150
Hildesheim XXVI
Hongrot 133, 137

I

Iacobus 133, 135
Iohannes XXXVII, 53, 71, 135, 143, 147
Iohannes Presbyter 53
Iohannis Baptist 113

İ

İberya 111
İran XXV, XXXV, XXXVI, 10, 14, 17, 20, 23, 25, 40, 73, 74, 117, 118, 122, 127, 151, 157, 158
İtalyanlar XXXVI, XXXVII
İtil XII, XX, 4, 64, 65, 69, 88, 89, 107, 108, 126, 131, 138, 139

J

Jordanus XXVI

K

Kadaan XVII, XXII, XXIII, 58, 60, 61, 62, 113
Kadak XVIII, XX, XXXII, 127, 128
Kağan XXX, XXXII, 6, 20, 24, 25, 54, 58, 59, 65, 86, 105, 117-120, 123, 124
Kanglılar XVIII, 88, 112
Kanove XIX, XXX, XXXI, 102, 111, 137
Karadeniz XXIX, 71, 89, 107
Karahıtaylar 46, 47, 53
Karakorum XVII, XXX, 5, 6, 30, 115, 123, 149, 155
Karanit 49
Kırgız XVIII, 5, 55, 87, 152
Kiev XVIII, XIX, XX, XXI, XXX, XXXI, XXXII, XXXIII, 19, 60, 61, 68, 101,

102, 106, 132-135, 137
Kore XVIII, 4, 84, 85, 87, 118, 125
Köke Naur XXX, 116
Köln XX, XXVI, XXXII, 42, 79, 141
Köten XVII, 58, 62, 117, 124
Krakow 100
Kubilay XVIII, 9, 12, 24, 27, 35, 39, 51, 58, 61-63, 74, 105, 110, 117, 156
Kudüs 113
Kuman XVII, 41, 67, 85, 112, 127, 132, 133
Kumanya XVII, 68, 70, 93, 111, 112, 134, 137, 139
Kuremsa XVII, XIX, XXX, 62, 63, 93, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 111, 132, 133, 138
Küçük Hindistan 52, 89
Kytailer 46

L

Lanciscie 99
Latin XXI, XXV, XXVI, XXXVIII, 1, 2, 4, 43, 50, 123, 147, 150, 152
Leczyca XXX, 99
Leh 99, 137
Lehistan XXI, XXVI, XXIX, 59
Leodio 135
Liege XXI
Liegnitz XXIII, 59, 79
Litvanyalılar 101
Livonya 94
Lombart XXVI
Lord XXXVII, 99, 147
Lüksemburg XXXVII
Lyon XII, XIX, XX, XXV, XXIX, XXX, XXXIII, 2, 137, 141

M

Macar XXI, XXII, XXIII, 60, 69, 78, 80, 90, 91, 92, 98, 100, 109, 117, 142
Macaristan XXI, XXII, XXIII, XXIV, XXVI, 3, 4, 13, 30, 53, 59, 61, 62, 68, 69, 73, 76, 78, 79, 81, 87, 93, 94, 96, 97, 101, 111, 122-124, 138, 147
Magdeburg XXVI
Magione XXV
Mainz XXVI
Maoidas 139
Marchus 135
Maria Christiana XXXVIII
Mecriti 87
Melik XXXII, 6, 10, 17, 20, 22, 39, 40, 48, 52, 56, 58, 59, 61, 65, 67, 73, 75, 76, 79, 80, 82, 85, 86, 90, 92, 94, 97, 117-121, 124-126, 129, 130, 131, 142, 143
Merkit 43, 44
Michael XVIII, 17, 19, 84, 133, 135
Mihail XVIII, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 25, 64, 84, 129, 134
Moğol V, XI, XVIII, XIX, XX, XXII, XXIII, XXIV, XXVIII, XXIX, XXX, XXXI, XXXIII, XXXIV, XXXV, XXXVII, XXXVIII, XXXIX, XL, XLI, 1-55, 57-69, 71-88, 90, 92-98, 100, 101, 102, 105, 109, 110, 112-115, 121, 122, 124-130, 132-134, 145, 147, 149-152, 154, 155
Moğolistan III, XII, XIX, XX, XXIII, XXV, XXVII, XXVIII, XXIX, XXX, XXXI, XXXII, XXXIII, XXXIV, XXXIX, XL, 4-7, 13, 27, 36, 44-46, 51, 53, 58, 61, 62, 65, 66, 81, 85, 86, 90, 91, 93, 114, 119, 120, 124, 125, 131, 133-135, 146, 155
Mohi XXIII, 59, 62, 78, 80, 98, 109, 110
Monte Crucisli Riccoldo XXXIX, 10
Moravyalılar 104, 141
Mordvinler 89, 111, 139
Mouci XX, 62, 106, 111, 132, 134
Musevi 88, 111

N

Nayman XVIII, XX, 4, 43, 46, 47, 49, 87
Nesturiler 88
Noyan XXXV, 62, 70, 71, 72, 80, 81, 86, 154, 155

O

Obesi 87, 88
Orda XVIII, XIX, XXII, 1, 3, 6, 7, 18, 49, 59, 60, 62, 64-66, 78, 84, 89, 91, 93, 103, 105, 108, 109, 112, 114, 115, 117, 119, 123, 124, 127, 134, 140, 153
Orda İçen XXII, 59, 114, 115, 124, 134
Ornam 68, 139
Ornas 67, 68, 98, 113
Orta Avrupa XXIII

Ortadoğu XXV, 53, 81, 97
Ovidius 139
Oyrat XVIII, 49

Ö

Ögedey XVIII, XXII, XXIII, 6, 24, 28, 35, 40, 47, 52, 58-62, 65-67, 70, 92, 105, 113, 114, 117, 120, 121, 124, 142, 143

P

Papa IV. Innocentius XI, XII, XIX, XX, XXIV, XXV, XXVII, XXVIII, XXIX, XXXII, XXXIII, XXXIV, 125, 133
Parocitaslar 139
Parossit 111
Pisalı Albert XXVI
Pisalı Nicholaus 135
Polonya XXI, XXII, XXVI, 2, 62, 68, 93, 94, 99-101, 104, 132, 134-137
Polonyalı Benedict XII, XXIX, XXX, XXXI, 2, 3, 16, 36, 92, 99, 140
Pontus 139
Portekizli Lawrence XXV
Prusya 94

R

Ren 141
Reşideddin 54, 146
Roger Bacon XXXV, 150
Rubruklu Willem XXXV, XXXIX, 1, 6-10, 12, 15-17, 19, 24-26, 28-31, 33, 35-42, 44, 52, 56, 64, 65, 69, 74, 83, 85, 87-91, 100, 105, 107, 109-111, 115-117, 122, 126, 127, 129, 131
Rum 72
Rus V, XVIII, XXI, XXII, XXVIII, XXIX, XXXI, 7, 16-19, 21, 25, 42, 54, 59-61, 63, 64, 66, 68, 69, 71, 78, 83-85, 89, 90, 97, 99-103, 106, 108, 109, 114, 124-129, 133, 134, 137, 148, 151, 154-156
Ruten XVIII

S

Safeviler XXXV
Saint Quentinli Simon XXV, 42, 120
Saksınlılar 89
Salimbene XXXIV, 123
Samoged 111
Sangor 133
Santopolcus 134
Saracen 4, 113, 127, 128, 130
Sarıuygur XVIII, 49, 87
Sarraceni 87
Sarti 89
Saxiler 139
Saxonya XXVI
Seyhun XXX, 113
Silesya XXIII, XXX
Simon XXV, XXXIII, XXXV, XXXVI, XXXVII, XL, XLI, 2, 9, 11, 18, 20, 24, 34, 35, 37, 38, 41, 42, 50, 57, 74, 79, 80, 102, 105, 120, 135, 147, 152
Sira Orda 119
Sirenum 62
Slovakya XXII, 59
Spiralı Caesarius XXVI
Splitli Toma XXIII, XXXV, 1, 8, 27, 37, 38, 41, 42, 44, 50, 61, 74-77, 80, 97, 98, 102, 110, 147
Strasbourg XXVI
Sumoal 87
Sumongal 43
Suzdal XVIII, 118, 124, 133, 134
Sübedey XVIII, XXII, 55, 62, 114
Syra Orda 6, 18, 140

Ş

Şiban XVIII, XIX, 59, 60, 62, 113, 114, 134
Şiremün XVIII, 58, 62, 117

T

Tangut 49, 58, 60, 80, 82, 117
Tarbagatay XXX, 115
Tatarlar XII, XXIII, XXV, XXVII, 1-3, 9, 11, 13, 20, 24, 31, 33-35, 37, 38, 41, 42, 44-47, 50, 53, 55-59, 61, 68, 71, 73, 74, 76-81, 84, 87-90, 94-99, 101, 102, 103, 104, 105, 109, 112, 115, 120, 125, 131-133, 137-141, 147
Tatlar 89, 111
Temer 3, 18, 20, 127, 128, 133
Teutonia 135
Thomas Tanese XXXVIII
Tibet XVII, 54, 55, 58, 88
Timuçin XXV, 19, 25, 30, 45, 64, 87

Timur XXXV, 5, 15, 24, 27, 35, 37, 39, 40, 45, 60, 66, 76, 78-81, 97, 105, 112, 117, 128, 146, 147, 155
Torci 89
Töregene XXXII, 58, 61, 116-121, 124, 131
Tötonlar 130
Transilvanya XXII
Trento XXVI
Trogir adası XXIII
Tuluy XXII, 10, 24, 40, 58, 61, 62, 120
Tumat 35, 40, 87
Tuna XXII
Türkler XLI, 15, 19, 20, 22, 25, 26, 37, 47, 70, 78, 88, 107, 111, 143, 144, 148, 151
Türkmenler 88

U

Umbria XXV
Uygur XVIII, 4, 48, 49, 87, 121, 157

V

Vasilko Romanoviç XXVIII
Vasius 135
Vincent XXV, XXXV, XXXVI, XXXVII, 18, 80, 120, 135, 152
Volga 90, 106, 107, 138, 148
Voyrat XVIII, 49, 87

W

I. Wenceslaus XXX, 99
Waldseemüller XXXVI, 70, 151
Wolfenbüttel XXXVII
Worms Speyer XXVI
Wurzburg XXVI

Y

Yangıkent XVIII, 67, 88, 113, 134, 140
Yaroslav XVIII, 3, 18, 34, 84, 112, 118, 124, 125, 127, 133, 134, 152
Yayık ırmağı 107

Z

Zagrep XXIII